

บทที่ 5 กฎหมายและมาตรการในการจัดการและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจถึงโครงสร้างทางกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม และสภาพบังคับของกฎหมายดังกล่าว

เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงสาระสำคัญของกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม ประเภทต่าง ๆ

หัวข้อบรรยาย

1. ลักษณะและโครงสร้างของกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย
2. กฎหมายที่เป็นแกนกลางในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม
3. กฎหมายในการจัดการทรัพยากร
4. กฎหมายในการคุ้มครองวิถีชีวิตของบุคคล
5. กฎหมายในการจัดการเกี่ยวกับการผลิต และพลังงาน
6. กฎหมายในการจัดการกับวัตถุอันตรายและการจัดการของเสีย

จำนวนชั่วโมงที่สอน

9 ชั่วโมง

กิจกรรมการเรียนการสอน

บรรยาย ประกอบสไลด์ และให้นักศึกษาไปค้นคว้าเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในปัจจุบัน

สื่อการเรียนการสอน

สไลด์การบรรยาย เอกสารประกอบการสอน คลิปวิดีโอ

5.1 บทนำ

การพิจารณาถึงบทบัญญัติทางกฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการมลพิษนั้น กฎหมายภายในที่เป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว กำหนดไว้เพื่อรับรอง ให้เป็นหลักประกันว่าสิทธินั้นจะไม่ถูกล่วงละเมิด ไม่ว่าจะโดยกฎหมาย โดยการกระทำของฝ่ายบริหาร หรือการตัดสินใจของศาล ก็ต้องเคารพสิทธิที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น อันดับแรกในบทนำที่จะต้องพิจารณาคือ ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้รับรองและคุ้มครองถึงสิทธิในทางสิ่งแวดล้อมไว้ และกฎหมายพื้นฐานอันเป็นหลักทั่วไปของการใช้กฎหมาย คือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายที่ดิน นอกจากนี้ ในบทนำจะมีการแนะนำถึงข้อสังเกตในการใช้กฎหมาย เช่น หน่วยงานหลักในการมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการ เพื่อใช้กฎหมายที่จัดการสิ่งแวดล้อมจะมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย (compliance) ดังจะกล่าวเป็นลำดับต่อไป

5.1.1 รัฐธรรมนูญ

ในรัฐธรรมนูญมีการกำหนดถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517¹ ในหมวดที่ 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 93 ว่า “รัฐพึงบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด และพึงจัดสิ่งเป็นพิษซึ่งทำลายสุขภาพและอนามัยของประชาชน” แต่ไม่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาในปี 2521 กลับมาปรากฏอีกครั้งในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534² ในมาตรา 48 วรรค 2 เป็นข้อยกเว้นของเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ว่าการจำกัดสิทธิของบุคคลในการประกอบอาชีพจะกระทำไม่ได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อประโยชน์ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และบัญญัติไว้ในหมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย ในมาตรา 58 ว่า “บุคคลมีหน้าที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ”

หลังจากกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากโลกาภิวัตน์ การรณรงค์ถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและกลุ่มสิทธิทางสิ่งแวดล้อม ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับต่อมาของไทย มีการรับรองถึงสิทธิทางสิ่งแวดล้อมไว้ในหลายมาตรา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540³

มาตรา 46 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 46 นี้เป็นการรับรองถึงสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการป่าชุมชนที่เกิดขึ้น ให้มีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองอย่างชัดเจน แต่ตลอดระยะเวลาของการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่เคยได้ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้เลย⁴ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนจะไม่สามารถผ่านออกมาเป็นกฎหมายได้ แต่การจัดการป่าชุมชนที่เกิดขึ้นก็ปรากฏอยู่ทั่วไปในพื้นที่ป่าในรูปแบบความร่วมมือของชุมชน และหน่วยงานของรัฐบางแห่ง

นอกจากการรับรองถึงกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นการส่งเสริมสิทธิทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่

มาตรา 56 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตราย

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 91 ตอนที่ 169. (9 ตุลาคม 2517).

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 108 ตอนที่ 216. (9 ธันวาคม 2534).

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก. (11 ตุลาคม 2540).

⁴ บุญตา สืบประดิษฐ์ (บก.), 3 ทศวรรษป่าชุมชน ท่ามกลางความสับสนของสังคมไทย: ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของขบวนการกอบกู้ผืนป่าและการต่อสู้ เพื่อประกาศสังคมนิยมของชุมชนท้องถิ่นด้านนาท่ามกลางความผันผวน ของนโยบายรัฐภายใต้การรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากร (กรุงเทพฯ: บีเอสการพิมพ์, 2542).

ต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

จากการบังคับใช้มาตรา 56 นี้ ขยายขอบเขตการรักษาสิทธิในสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและประชาชนออกไปอย่างกว้างขวาง รวมถึงสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในมาตรา 59 ด้วย

มาตรา 59 “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตน หรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ”

ในการกำหนดเป็นสิทธิของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญกำหนดคู่ของสิทธิดังกล่าวไว้ในหมวดที่ 4 หน้าแรกของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 69 ว่าบุคคลมีหน้าที่ “...พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และในหมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เพื่อเป็นการกำกับการใช้บังคับกฎหมาย ในมาตรา 79

มาตรา 79 “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน”

พร้อมกับการกระจายอำนาจให้องค์กรส่วนท้องถิ่นในหมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 290 “เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่”

รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 นับเป็นรัฐธรรมนูญที่รับรองถึงสิทธิในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกำหนดกลไกในการใช้บังคับกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่มากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในกฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550⁵

รัฐธรรมนูญฉบับ 2550 ยังคงมาตราที่เกี่ยวข้องกับกลไกในการใช้สิทธิในสิ่งแวดล้อม เช่น สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (มาตรา 57) หน้าที่ในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (มาตรา 73) และคงไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในการส่งเสริม บำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม (มาตรา 85) และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 290)

ที่เปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในรัฐธรรมนูญ 2550 คือการกำหนดสิทธิชุมชน เป็นหมวดหนึ่งแยกต่างหาก

ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

ในมาตราที่รับรองถึงสิทธิชุมชน ตัดคำว่า “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” เพื่อจะยืนยันว่าสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญนี้ ไม่จำเป็นต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อรับรองอีกชั้นหนึ่ง แต่สามารถบังคับใช้ภายใต้รัฐธรรมนูญได้ทันที

มาตรา 67 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 67 เป็นการสืบต่อการรับรองสิทธิในการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดทำรายงานผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเชื่อมโยงกับองค์การอิสระและหน่วยงานของรัฐ นับว่ารัฐธรรมนูญ 2550 ยังคงพยายามสืบต่อเจตนารมณ์ของสิทธิในสิ่งแวดล้อมภายใต้รัฐธรรมนูญ 2540 มาอย่างครบถ้วน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560⁶

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. (24 สิงหาคม 2550).

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. (6 เมษายน 2560).

“มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(3) เข้าซื้อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรือดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(4) จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน

สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่าความรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย”

การรับรองสิทธิในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล และที่เป็นชุมชน ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องเป็นการดำเนินการอย่างสมดุลและยั่งยืน ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งนำกลับมาบัญญัติอีกครั้งหนึ่งในรัฐธรรมนูญ 2560 ภายหลังจากที่หายไปจากรัฐธรรมนูญ 2550

นอกจากนี้ ยังมีสิทธิของผู้บริโภค (มาตรา 46) และสิทธิในการที่จะได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ (มาตรา 47) ซึ่งนับเป็นสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ รวมถึงหลักประกันในการใช้สิทธิในสิ่งแวดล้อมเช่น สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ รวมไปถึงการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้ให้รับเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นกระทำการ (มาตรา 41)

5.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อพิจารณาถึงรัฐธรรมนูญที่เป็นหลักประกันสิทธิทางสิ่งแวดล้อมแล้ว การคุ้มครองสิทธิทางสิ่งแวดล้อมโดยหลักกฎหมายทั่วไป ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เป็นกฎหมายในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาก่อนที่จะมีกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเฉพาะขึ้น และแม้ว่าจะมีกฎหมายในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมขึ้นแล้ว กฎหมายแพ่งนี้ก็ยังคงใช้บังคับเพื่อคุ้มครองสิทธิได้อยู่ในฐานะของบทกฎหมายทั่วไป

กฎหมายแพ่งที่เป็นหลักในการจัดการทรัพยากรและคุ้มครองสิทธิทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- **สาธารณสมบัติที่พลเมืองใช้ร่วมกัน** มาตรา 1304 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 1304 นั้น มีการกำหนดประเภทของสาธารณสมบัติไว้ ดังนี้

“สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน

(2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 47 หน้า 442 (18 มีนาคม 2473).

(3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า บ่อนและโรงทหาร สำนักราชการ บ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์”

ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ แหล่งน้ำ พื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ จัดได้ว่าเป็นสาธารณสมบัติตามมาตรา 1304 (2) ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พิจารณาถึงหลักการทางกฎหมายที่เป็นพื้นฐานในการใช้กฎหมายในเรื่องนี้ มีหลักการของ Public Trust Doctrine และหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการสาธารณสมบัติที่พลเมืองใช้ร่วมกัน Governing the Commons (ดังที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3)

ข้อสังเกตกรณีที่ดินที่กว้างเปล่า และที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งตามประมวลกฎหมายที่ดิน “กลับมาเป็นของแผ่นดิน” เป็นการสะท้อนถึงหลักการภายใต้ระบบการจัดการที่ดินแบบศักดินา ที่ดินเป็นของ “แผ่นดิน” ซึ่งเทียบเคียงกับในระบบกฎหมายอังกฤษ หรือระบบกฎหมาย Common Law ที่เรียกว่า Crown Land ซึ่งหลักการข้อนี้ สอดคล้องกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายที่ดิน (ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป)

- **ละเมิด** ที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁸ กำหนดหลักการพื้นฐานไว้ ที่ผู้กล่าวอ้างต้องพิสูจน์ถึงเงื่อนไขในกฎหมาย มาตรา 420

“ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

จากหลักกฎหมายละเมิดที่เป็นกฎหมายหลักทั่วไป ที่มีข้อจำกัดในภาวะการพิสูจน์ และหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ทำให้ผู้เสียหายต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของผู้ละเมิด ในคดีความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมการยื่นยันเช่นนั้นพิสูจน์ได้ยาก เช่น การเป็นโรคทางเดินหายใจ เป็นผลมาจากภาวะหมอกควัน หรือการเผาในที่โล่งของผู้ถูกกล่าวหา หรือการเป็นมะเร็ง เป็นสาเหตุมาจากการปล่อยมลพิษของโรงงานที่อยู่ในบริเวณชุมชน รวมไปถึงความเสียหายจากมูลละเมิดนั้นต้องเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม เช่น การที่สัตว์ป่าสูญพันธุ์ หรือสภาพธรรมชาติถูกทำลายไป เกิดความสามารถที่จะกลับคืนดังเดิมได้อีก การปล่อยให้เกิดความเสียหายขึ้นจึงค่อยชดใช้เยียวยา จึงเป็นช่องว่างอย่างสำคัญของหลักกฎหมายละเมิดที่ในกรณีความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ดังจะได้ยกตัวอย่างในบทที่ 6 เป็นกรณีศึกษาทางสิ่งแวดล้อม

นอกจากหลักกฎหมายละเมิดทั่วไปแล้ว รวมถึงความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์สินที่ในกฎหมายลักษณะละเมิดได้บัญญัติไว้หลายมาตรา เช่น ความเสียหายจากโรงเรือน ในมาตรา 434

“ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะเหตุที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่องก็ดี หรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอก็ดี ท่านว่าผู้ครองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้น ๆ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าผู้ครองได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรเพื่อป้องกันมิให้เกิดเสียหายเช่นนั้นแล้ว ท่านว่าผู้เป็นเจ้าของจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน”

และการเกิดอันตรายจากทรัพย์สิน ที่เป็นยานพาหนะ หรือทรัพย์สินอันตราย ซึ่งบัญญัติไว้ภายใต้หลักการความรับผิดชอบโดยมีข้อสันนิษฐานความผิดไว้ ให้ผู้ละเมิดมีภาระในการพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือความผิดของผู้เสียหายเอง ในมาตรา 437

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 42 หน้า 1 (11 พฤศจิกายน 2468).

“บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตน ซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย”

ในส่วนของการเรียกร้องความเสียหายในมูลละเมิดนั้น มีกำหนดอายุความในมาตรา 448 ไร่ คือ หนึ่งปีนับแต่รู้ หรือสิบปีนับแต่วันทำละเมิดนั้น มีระยะเวลาที่สั้นมาก เมื่อพิจารณาถึงความเสียหายในกรณีสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากกรณีมลพิษ เนื่องจากการปรากฏผลอาจกินเวลาระยะหนึ่ง เช่น การเป็นอันตรายต่อสุขภาพ การสะสมในร่างกายของสารพิษ หรือการสะสมของสารเคมีที่มีผลต่อน้ำใต้ดิน อาจจะไม่ปรากฏผลออกมา

- **เหตุเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance)** ในมาตรา 1337

“บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาคำนึงประกอบไว้ ทว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน”

การนำเหตุเดือดร้อนรำคาญ อันเป็นกฎหมายทั่วไปมาใช้ในการขจัดให้การก่อความรำคาญให้แก่เจ้าของทรัพย์สินสามารถนำมาเป็นเหตุในการใช้สิทธิทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในการมีชีวิตรอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกวิธีหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นกรณีของแสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือความเดือดร้อนใด ที่กฎหมายสิ่งแวดล้อมจัดอยู่ในกลยุทธิ์ของการใช้หลักกฎหมายเรื่องทรัพย์สินเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม

5.1.3 ประมวลกฎหมายที่ดิน

ในกฎหมายที่ดิน นับเป็นกฎหมายหลักทั่วไปอีกฉบับหนึ่งในการจัดการที่ดิน ในฐานะทรัพยากรที่มนุษย์ใช้เป็นฐานการใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยหรือฐานการผลิต ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม ที่ความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินสำคัญที่สุด รองลงมาคือการผลิตภาคอุตสาหกรรม ที่ตำแหน่งที่ตั้งของที่ดิน เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เข้าถึงแหล่งวัตถุดิบและการขนส่งจำหน่ายสินค้า นอกจากนี้ หลักกฎหมายในการจัดการที่ดินจากประมวลที่ดิน นำมาเป็นต้นทางสำคัญในการจัดประเภทที่ดิน เป็นที่ดินของเอกชนหรือที่ดินของรัฐหรือของสาธารณสมบัติที่พลเมืองใช้ร่วมกัน (ซึ่งไม่อาจครอบครองปรปักษ์ได้) ในที่นี้ จะยกบทบัญญัติของกฎหมายในประมวลกฎหมายที่ดิน⁹ มาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้อง ใน 2 ประเด็นคือ บทนิยาม และหลักการพื้นฐานของที่ดินอันเป็นของรัฐ

ในมาตรา 1 บทนิยามของคำว่าที่ดิน

“ที่ดิน” หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย

และในมาตรา 2 อันเป็นหลักกฎหมายที่รับรองแนวคิดทางกฎหมายที่สำคัญจากแนวคิดของระบบศักดินา และเป็นฐานสำหรับกฎหมายเฉพาะฉบับอื่น ๆ ตามมา บัญญัติว่า

⁹ ประมวลกฎหมายที่ดิน, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ตอนที่ 78 ฉบับพิเศษ หน้า 1 (30 พฤศจิกายน 2497).

“ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ให้ถือว่าเป็นของรัฐ”

เมื่อที่ดินที่ไม่ได้เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (ที่เป็นประชาชนทั่วไป หรือเอกชน) ที่ดินนั้นย่อมตกเป็นของรัฐ ซึ่งเป็นกรอบและอุดมการณ์ทางกฎหมายที่ครอบคลุมการใช้และตีความในระบบกฎหมายของไทย ดังจะสะท้อนให้เห็นในกฎหมายเฉพาะหลายฉบับในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับสิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งที่ดินนับเป็นทรัพยากรพื้นฐาน ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องในการจัดการที่ดิน ไม่เป็นโอกาสในการจัดการแบบมีส่วนร่วมเท่าที่ควร

5.1.4 ข้อสังเกตและการพิจารณาถึงกฎหมายเฉพาะในการจัดการสิ่งแวดล้อม

นอกเหนือจากกฎหมายทั่วไปที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ส่วนสำคัญที่เป็นบทบัญญัติทางกฎหมายที่จัดการสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นกฎหมายระดับในระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งมีที่เกี่ยวเนื่องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา ในหลากหลายมิติ ดังนั้นการศึกษากฎหมายที่จัดการสิ่งแวดล้อมจะเป็นการศึกษากฎหมายที่ต่างไปจากการศึกษากฎหมายสี่มุมเมือง ที่เป็นกฎหมายหลักทั่วไป เช่น กฎหมายแพ่ง อาญา วิธีพิจารณาคดีแพ่งและวิธีพิจารณาคดีอาญา ซึ่งจะต้องศึกษาและตีความควบคู่กัน มีการใช้คำพิพากษาของศาลมาเป็นบรรทัดฐานในการตีความ แต่การศึกษากฎหมายกับสิ่งแวดล้อมนี้จะเป็นการศึกษาแบบ “อ่านกฎหมายรู้ ดูกฎหมายเป็น” คือการเข้าใจว่ากฎหมายมีวัตถุประสงค์อย่างไร และมีวิธีการจัดการให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นอย่างไร ดังนั้นการศึกษากฎหมายในลักษณะเช่นนี้ ผู้ศึกษาต้องมองโครงสร้างของกฎหมายในลักษณะการบัญญัติแบบพระราชบัญญัติให้เข้าใจ

เพื่อความเข้าใจในการอธิบายจะได้จัดกลุ่มของกฎหมายออกเป็นมิติต่าง ๆ ดังนี้

- กฎหมายที่เป็นแกนกลางในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่เป็นแกนหลักสำคัญ อยู่ตรงกลางต่อจากนั้นจะเป็นการจำแนกเป็นกฎหมายเฉพาะประเภทต่าง ๆ ได้แก่- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- การจัดการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่
- การจัดการเกี่ยวกับระบบการผลิต
- การจัดการของเสียและวัตถุอันตราย

และท้ายที่สุด คือการกระจายอำนาจในการจัดการไปสู่ท้องถิ่น

ในการพิจารณาถึงการใช้กฎหมายที่จัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนประเภทหนึ่ง มีข้อพิจารณาเบื้องต้น ที่จะ เป็น เครื่องช่วย ให้ ผู้ศึกษา เข้าใจ ถึง การใช้กฎหมาย ได้อย่าง เชื่อมโยง เป็นระบบ ได้

1. หน่วยงานและองค์กร ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการ อาจจำแนกสถานะของผู้ดำเนินการออกเป็น

- ราชการ – มีกฎหมายในการจัดส่วนราชการ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. 2545 ในการกำหนดว่ามีส่วนราชการใด และส่วนราชการนั้นมีอำนาจหน้าที่อย่างไร เช่น กรมควบคุมมลพิษ กรมอุทยาน กรมประมง กรมเจ้าท่า หรือส่วนราชการระดับกระทรวง เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

- รัฐวิสาหกิจ – ทั้งที่เกิดขึ้นโดยการถือหุ้นในองค์กรนั้นเกินร้อยละ 50 หรือการจัดตั้งองค์กรโดยกฎหมาย เฉพาะ เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การประปานครหลวง และการประปาส่งภูมิภาค

- องค์กรมหาชน – มีกฎหมายจัดตั้งให้เป็นองค์กรมหาชน เช่น องค์กรก๊าซเรือนกระจก

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับ สถานะของหน่วยงาน เพื่อประโยชน์ในการใช้กฎหมายอย่างน้อยสองประการ คือ การพิจารณาถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ว่ามีขอบเขตความรับผิดชอบอย่างไร เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และประการที่สองคือ เมื่อหน่วยงานมีสถานะเป็นนิติบุคคล ย่อมเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย (subject of law) ในการที่จะมีสิทธิดำเนินการตามกฎหมายทั้งที่เป็นผู้ฟ้องร้องคดี และอยู่ในขอบข่ายของการเป็นผู้ถูกล่ามด้วย หน้าที่ความรับผิดชอบจึงขึ้นอยู่กับองค์กรและหน่วยงานผู้ปฏิบัติงาน

2. กระบวนการ – ผู้ปฏิบัติงาน งบประมาณ และระเบียบในการบริหารจัดการ (คน เงิน ของ)

- แผนและนโยบายเป็นแนวทางของการปฏิบัติงาน แม้ว่าแผนนโยบายแห่งชาติสถานะจะเป็น “แผน” แต่สภาพการปฏิบัติงานที่มีลำดับการบังคับบัญชา การจัดทำแผนเป็นแนวและกรอบการปฏิบัติงานที่สำคัญอย่างหนึ่ง – สภาพพัฒนาเศรษฐกิจ และความมั่นคงแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ 20 ปี Sustainable Development Goals (SDGs)

- กำลังคน – บุคลากรสะท้อนถึงประสิทธิภาพในการใช้กฎหมายในทางหนึ่ง เช่น สถานของข้าราชการพลเรือน (กพ.) รวมถึงกฎหมายจัดระเบียบข้าราชการประเภทต่าง ๆ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ

- งบประมาณในการดำเนินการ – สำนักงบประมาณ ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดิน การบริหารจัดการกองทุน การใช้มาตรการทางภาษีและค่าธรรมเนียมนำมาใช้เพื่อประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายให้มากยิ่งขึ้น ในทางกลับกัน ข้อจำกัดทางงบประมาณเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี

- ของ – กฎหมายการจัดการซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรอบการใช้เงินงบประมาณเพื่อเป็นหลักประกันถึงประสิทธิภาพและความถูกต้องในการใช้จ่ายเงินภาษี

3. สภาพบังคับของบทบัญญัติที่กำหนดไว้คืออะไร อาจจะเป็นมาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญา หรือมาตรการทางปกครอง รวมไปถึงระบบการควบคุมตรวจสอบ และนอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงความเชื่อมโยงกับพันธกรณีระหว่างประเทศ

จากข้อพิจารณา 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้น เป็นข้อพิจารณาพื้นฐานทั่วไป กฎหมายในรูปแบบของพระราชบัญญัติ มักจะประกอบด้วยโครงสร้างของตัวกฎหมาย ดังต่อไปนี้

ก. **บททั่วไป** – ชื่อกฎหมาย เวลาในการประกาศใช้ บทนิยาม และผู้รักษาการตามกฎหมาย (เพื่อออกกฎหมายลำดับรองลงไป – ข้อสังเกต ปกติจะเป็นรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ แต่หากผู้รักษาการตามกฎหมายเป็น นายกรัฐมนตรี แสดงว่ากฎหมายนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายกระทรวง)

ข. **ส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่** – ส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดว่ากฎหมายนั้นต้องการจะทำอะไร เช่น การกำหนดว่ามีคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการบางอย่าง – ที่มาของคณะกรรมการ อำนาจหน้าที่ของกรรมการนั้น รวมถึงการกำหนดว่าห้ามทำ/ให้ทำอะไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้น

ค. **ส่วนที่เป็นสภาพบังคับ** – การกำหนดโทษทางอาญา/แพ่ง/มาตรการทางปกครอง เพื่อให้การละเมิดกฎหมายนั้นมีผลทางกฎหมาย

ง. **บทเฉพาะกาล** – เป็นการกำหนดระยะเวลาเปลี่ยนผ่านของกฎหมายว่าจำเป็นต้องสร้างอำนาจเฉพาะกิจ เช่น ให้องค์กรเดิมยังมีหน้าที่อยู่ การกำหนดให้มีการออกกฎหมายลำดับรองในการกำหนดขั้นตอนรายละเอียดต่าง ๆ หรือการกำหนดให้มีบัญญัติแนบท้ายกฎหมาย ในการกำหนดชนิดประเภทสิ่งต่าง ๆ ที่กฎหมายคุ้มครอง/ควบคุม (กฎหมายบางฉบับอาจไม่มีระยะเวลาเปลี่ยนผ่านก็ได้)

ในกลุ่มของกฎหมายที่เข้ามาจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น มีบทบัญญัติของกฎหมายมากมายหลายฉบับ ในบทนี้จึงมีการจัดกลุ่ม ในเบื้องต้นว่ามีกฎหมายฉบับใดเกี่ยวข้องกับจัดการสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งกฎหมายเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองและจัดการสิ่งแวดล้อม
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นกฎหมายเฉพาะเรื่อง ในสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ
3. กฎหมายที่สนับสนุนกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างกว้าง

5.2. กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

5.2.1 พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

บททั่วไป โดยที่พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535¹⁰ นี้ได้ให้นิยามกับถ้อยคำสำคัญ ในมาตรา 4 เช่น

“สิ่งแวดล้อม หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น”

“คุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายความว่า คุณภาพของธรรมชาติ อันได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ของประชาชน และความสมบูรณ์สืบไปของมนุษยชาติ”

“มลพิษ” หมายความว่า ของเสีย วัตถุอันตราย และมลสารอื่น ๆ รวมทั้งกาก ตะกอน หรือสิ่งตกค้าง จากสิ่งเหล่านั้น ที่ถูกปล่อยทิ้งจากแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และให้หมายความรวมถึง รังสี ความร้อน แสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุราคาญอื่น ๆ ที่เกิดหรือถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิดมลพิษด้วย”

“วัตถุอันตราย” หมายความว่า วัตถุระเบิดได้ วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ และวัตถุเปอร์ออกไซด์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกำมันตรังสี วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ หรือสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงไปถึงกฎหมายอื่นด้วย เช่น การใช้คำว่า “เหตุราคาญ” ตามกฎหมายว่าด้วยสาธารณสุข “โรงงานอุตสาหกรรม” ตามกฎหมายโรงงาน “อาคาร” ตามกฎหมายอาคาร “เขตอนุรักษ์” หมายถึง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว และเขตพื้นที่คุ้มครองเพื่อสงวนรักษาสภาพธรรมชาติตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น

ในบททั่วไป กำหนดให้ผู้รักษาการตามกฎหมายฉบับนี้ คือ นายกรัฐมนตรี (ในกรณีสั่งการในภาวะฉุกเฉินเมื่อเกิดภัยพิบัติจากธรรมชาติหรือภาวะมลพิษ ในมาตรา 9)) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ในทางสิ่งแวดล้อม ไว้ใน มาตรา 6 ดังนี้

“มาตรา 6 เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) การได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

¹⁰ พระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 37 หน้า 1 (4 เมษายน 2535).

(2) การได้รับชดใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากภัยอันตรายที่ เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่ม สนับสนุน หรือดำเนินการ โดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

(3) การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็น การละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(4) การให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(5) การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายว่าด้วยการนี้บัญญัติไว้”

นอกจากจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้แก่บุคคลทั่วไปแล้ว ยังสามารถจัดตั้งเป็นองค์กร นิติบุคคล (มาตรา 7) เพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ ถือเป็นผู้กระทำ (actor) ในทางกฎหมาย สิ่งแวดล้อมได้ มีการรับรองการปฏิบัติการทางสิ่งแวดล้อมได้ (มาตรา 8)

อำนาจหน้าที่ ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมนี้ มีการจัดตั้ง**คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ** ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และดำเนินการดังต่อไปนี้

1. **การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม** โดยกำหนดให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มี อำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมทั่วไป (มาตรา 32) ในเรื่องต่อไปนี้ได้

- คุณภาพน้ำ ทั้งที่เป็นน้ำท่า น้ำบาดาล และน้ำในทะเล
- อากาศ
- เสียงและความสั่นสะเทือน
- ของเสียอันตราย

การควบคุมมลพิษดังกล่าว อาจเป็นทั้งการกำหนดมาตรฐานมลพิษจากแหล่งกำเนิด และการกำหนดเป็น เขตควบคุมมลพิษ ที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบต้องดำเนินการเพื่อการขจัดมลพิษให้หมดไป รวมถึงการตรวจสอบและ ควบคุมไม่ให้ค่ามลพิษเกิดกว่ามาตรฐานที่กำหนด

2. **การกำหนดบริหารจัดการกองทุนสิ่งแวดล้อม** ที่มาจากเงินหมุนเวียน เงินจากกองทุนน้ำมัน และ ค่าปรับที่จัดเก็บจากกฎหมายฉบับนี้ และสามารถนำเงินจากกองทุนนี้ไปใช้ในกรณีที่หน่วยงานราชการหรือส่วน ท้องถิ่น จะดำเนินการเพื่อการบำบัดมลพิษ เช่น สร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย ระบบบำบัดอากาศ เสีย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กองทุนนี้โดยลักษณะของการบริหารจัดการเป็นเงินสำหรับหมุนเวียน เหมือนการยืมเงิน และต้องนำมาคืนกองทุน เพื่อให้เงินในกองทุนยังคงมีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการขอใช้สำหรับรายต่อไปด้วย

3. **การกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม** เมื่อพบว่าพื้นที่ใดเกิดปัญหาในระบบนิเวศตามธรรมชาติ ถูกทำลาย หรือได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของมนุษย์ อาจจะประกาศเป็น เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้ (มาตรา 43)

4. **การวางแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม** ในพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยความเห็นของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สามารถจัดทำแผน จัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีผลให้ส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนจัดการ

คุณภาพ สิ่งแวดล้อม โดยอาจขอให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนรองรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้นได้ (มาตรา 35) ซึ่งอาจรวมถึงราชการส่วนท้องถิ่นด้วย

เมื่อมีแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้ว กฎหมายกำหนดให้ ผู้ว่าราชการจังหวัดในท้องที่ที่เป็น เขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือเขตควบคุมมลพิษ มีหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดได้ (มาตรา 37)

5. การทำรายงานการวิเคราะห์ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมาย โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดประเภท และขนาดของโครงการ หรือกิจการของส่วนราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน ซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (มาตรา 46) กรณีที่โครงการ หรือกิจการ ซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นโครงการ หรือกิจการที่ต้องขออนุญาต จากทางราชการ ตามกฎหมายก่อนเริ่มการก่อสร้าง หรือดำเนินการ ต้องจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบต่อสำนักนโยบาย และแผนสิ่งแวดล้อมก่อน ซึ่งผู้มีอำนาจอนุญาตตามกฎหมายเฉพาะนั้น ต้องรอการสั่งอนุญาต จนกว่าผลการพิจารณารายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบฯ นั้น จะเสร็จสิ้นเสียก่อนจึงจะดำเนินโครงการได้

6. การควบคุมตรวจสอบ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย ให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายส่งเสริมและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมนี้ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษซึ่งมีระบบบำบัดมลพิษหรือของเสียต่าง ๆ มีหน้าที่ต้องเก็บสถิติและข้อมูลซึ่งแสดงผลการทางานของระบบ หรืออุปกรณ์และเครื่องมือดังกล่าวในแต่ละวัน และจัดทำบันทึกรายละเอียดเป็นหลักฐานไว้ ณ สถานที่ตั้งแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น และจะต้องจัดทำรายงานสรุปผลการทำงานของระบบ หรืออุปกรณ์และเครื่องมือดังกล่าวเสนอต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่แหล่งกำเนิดมลพิษนั้นตั้งอยู่อย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง (มาตรา 80)

7. การกำหนดความรับผิดชอบ ในกรณีที่แหล่งกำเนิดมลพิษใด ก่อให้เกิดมลพิษขึ้น ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตราย รวมถึงรัฐได้รับความเสียหาย เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ใช้ค่าสินไหมทดแทน รวมถึงค่าใช้จ่าย ในการขจัดมลพิษด้วย (มาตรา 96) เว้นแต่กรณีการเกิดมลพิษมาจากเหตุสุดวิสัย หรือสงคราม การกระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ หรือมลพิษที่เกิดขึ้นเป็นเพราะผู้เสียหายนั่นเอง

หากความเสียหายนั้น เกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของรัฐหรือของสาธารณสมบัติ ของแผ่นดิน ผู้กระทำการนั้น ต้องใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐทั้งหมดของมูลค่าที่ทรัพยากรธรรมชาตินั้นถูกทำลายไป (มาตรา 97)

โดยทั่วไป สภาพบังคับของกฎหมายคือการลงโทษจำคุกหรือการปรับซึ่งเป็นโทษทางอาญา ซึ่งปัจจุบันแก้ไขกฎหมายเพื่อเป็นการเพิ่มโทษปรับ เช่น เป็นไม่เกินหนึ่งล้านบาท และปรับอีกวันละหนึ่งแสนบาทจนกว่าจะแก้ไขการกระทำนั้นให้ถูกต้อง (มาตรา 101) ในกรณีโครงการดำเนินการก่อนที่จะได้รับความเห็นชอบต่อรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บทเฉพาะกาล ในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 ให้บรรดาผู้ดำรงตำแหน่งและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ใช้บังคับได้ เท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายที่ออกมาใหม่

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 นี้ นับว่าเป็นกฎหมายที่พยายามกำหนดองค์ประกอบและกระบวนการหลักในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้ครบถ้วน เป็นแกนกลางในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ประสานกับกฎหมายหลักทั่วไปที่มีอยู่ และกฎหมายเฉพาะสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและมิติในการจัดการสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย

5.3 กฎหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อมเฉพาะด้าน

จากช่วงเวลาที่มีความเปลี่ยนแปลง พัฒนาหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970s เป็นต้นมา จนถึงช่วง 1990s กฎหมายเฉพาะในการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมมิติต่าง ๆ ก็มีการปรับปรุง เพิ่มเติมแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาทางเทคโนโลยี กฎหมายที่เข้ามาจัดการเฉพาะด้านจึงมีอยู่จำนวนมาก และกระจุกกระจาย ในการทำความเข้าใจและสามารถมองเห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างเป็นกลุ่มการจัดการ จึงจะอธิบายถึงกฎหมายออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- การจัดการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่
- การจัดการเกี่ยวกับระบบการผลิต
- การจัดการของเสียและวัตถุอันตราย

5.3.1 กลุ่มของกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในกลุ่มกฎหมายที่เข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีการจัดการทรัพยากรออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ การจัดการพื้นที่ป่า การจัดการเพื่อใช้ประโยชน์จากแร่ธาตุและปิโตรเลียม การจัดการน้ำ และการจัดการพืชและสัตว์ (ความหลากหลายทางชีวภาพ) ภายใต้หลักการทางกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่รัฐกำหนดหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลทรัพยากรประเภทต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นทรัพยากรของแผ่นดิน หรือรัฐเป็นผู้ดูแลแทนประชาชน รวมถึงแนวคิดการเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

- กฎหมายในการจัดการพื้นที่ป่า

กฎหมายในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง ในลักษณะพื้นที่ป่า มีพระราชบัญญัติอยู่ 4 ฉบับ ได้แก่

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484¹¹

พระราชบัญญัติป่าสงวน พ.ศ. 2507¹²

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504¹³

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535¹⁴

¹¹ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 58 หน้า 3437 (15 ตุลาคม 2484).

¹² พระราชบัญญัติป่าสงวน พ.ศ. 2507, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอน 38 หน้า 263 (28 เมษายน 2507).

¹³ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 78 ตอน 80 หน้า 1071 (3 ตุลาคม 2504).

¹⁴ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอน 15 หน้า 1 (28 กุมภาพันธ์ 2535).

พื้นที่ป่าแต่ละประเภท มีการประกาศกำหนดพื้นที่และการจัดการป่าที่มีความเข้มข้นของพื้นที่ลดหลั่นกันไป ความหมายจากบทนิยามของคำว่า “ป่า” ในกฎหมายป่าไม้แต่ละฉบับมีความแตกต่างกันดังนี้

ในมาตรา 4 (1) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 “ป่า” หมายความว่า ที่ดินที่ยังไม่มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน” หมายความว่านับแต่ประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ พื้นที่“ป่า”ตามนิยามของกฎหมาย ส่งผลให้มีพื้นที่ป่าถาวรทั่วประเทศ จากที่ดินซึ่งไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ และรวมถึงที่ดินที่ไม่ใช่ที่ของหลวง กล่าวคือที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าทั่วประเทศ กลายเป็นที่“ป่า”ทันที

ภายใต้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กำหนดนิยามของคำว่า “ป่า”หมายความว่า ที่ดิน รวมตลอดถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย” ซึ่งเป็นนิยามคล้ายคลึงกับที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าสงวน จึงหมายถึงพื้นดินและพื้นน้ำที่อยู่ในเขตป่าสงวน ที่เพิ่มเติมแตกต่างกันมาคือ เป็นพื้นที่ซึ่งไม่มีผู้ได้มาตามกฎหมาย การจำเป็นพื้นที่ป่าสงวนต้องประกาศเป็นกฎกระทรวง โดยรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายเป็นผู้เห็นสมควรให้มีการประกาศเขต

พื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติอุทยาน พ.ศ. 2504 กำหนดนิยามไว้ในมาตรา 4 ว่า “อุทยาน” หมายความว่า ที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งกระบวนการประกาศเขตพื้นที่อุทยาน เมื่อรัฐบาลเห็นสมควร และให้ประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยต้องมีการกันเขตพื้นที่ซึ่งเป็นที่ดินของเอกชนออกไปก่อน “ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง” (มาตรา 6 วรรค 2) ข้อสังเกตจากการกันเขตพื้นที่ของประชาชนออกไปก่อนที่จะประกาศเป็นเขตพื้นที่อุทยานนั้น ต้องมีพยานหลักฐานแสดงให้แก่ทางราชการทราบ ปัญหาคือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่ป่ามาก่อนที่จะมีการประกาศเป็นพื้นที่ป่าเหล่านี้ จะต้องพิสูจน์สิทธิ ซึ่งหลักฐานที่เป็น การอ้างอิงจากคำบอกเล่า เช่นอยู่ในพื้นที่นั้นมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ประเด็นหลักคือการรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งทำให้กระบวนการพิสูจน์สิทธิล่าช้า และมีการอพยพคนออกจากป่า

พื้นที่ป่าประเภทสุดท้ายคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ที่กำหนดให้ประกาศเป็นกฎกระทรวง ในพื้นที่ซึ่งคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ เห็นสมควร นอกจากนี้ กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดกฎกระทรวง เพื่อบัญชีแนบท้ายระบุชนิดพันธุ์ของพืชและสัตว์ป่า คุ้มครอง และห้ามล่า ห้ามทำอันตราย ห้ามค้า พืชและสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าวด้วย

การจัดการพื้นที่ป่าไม้ ตาม และป่าสงวน อยู่ภายใต้การดูแลของกรมป่าไม้ อธิบดีกรมป่าไม้มีอำนาจในการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากป่าได้ เช่น การของสัมปทานต่าง ๆ ส่วนพื้นที่อุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อยู่ภายใต้การดูแลของกรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งการจะเข้าไปในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ดังกล่าว ต้องขออนุญาตจากกรมอุทยาน โดยจำกัดเป้าหมายของการเข้าไปในพื้นที่อุทยาน เพื่อการศึกษาธรรมชาติ และพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้น ต้องเข้าไปเพื่อการศึกษาวิจัยทางวิชาการ และเพื่อการคุ้มครองดูแล รักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นเท่านั้น (พระราชบัญญัติสงวนและรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2535, มาตรา 38) และต้องไม่ทำอันตรายต่อระบบนิเวศในพื้นที่ป่าเหล่านั้น การฝ่าฝืนกฎหมายมีโทษทางอาญากำกับอยู่ รวมถึงการทำผิดเงื่อนไขของการขอสัมปทาน สำหรับในพื้นที่ป่าไม้ถาวรหรือป่าสงวน หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแล สามารถเปิดถนนทำให้สัมปทานนั้น

ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการทางปกครอง และในปัจจุบัน ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 96 กรมป่าไม้มีการออกแนวทางปฏิบัติเพื่อเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากผู้บุกรุกแผ้วถางป่าไม้ด้วย ภายหลังจากการสิ้นสุดคดีอาญาแล้วจึงเรียกเก็บค่าเสียหายทางแพ่งในคดีโลกร้อน (กรณีศึกษาอยู่ในบทที่ 6)

นอกจากนี้ การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำ มีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำจำแนกตามมติคณะรัฐมนตรี แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำที่ควรสงวนไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารโดยเฉพาะ เนื่องจากว่าอาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้ง่ายและรุนแรง โดยมีการแบ่งออกเป็น 2 ระดับชั้นย่อย คือ พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A, ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ยังมีสภาพป่าสมบูรณ์ และพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B, เป็นพื้นที่ที่สภาพป่าส่วนใหญ่ได้ถูกทำลาย ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาหรือการใช้ที่ดินรูปแบบอื่นก่อน พ.ศ. 2525

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2 เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำตามที่เหมาะสมต่อการเป็นต้นน้ำลำธารในระดับรองจากลุ่มน้ำชั้นที่ 1 สามารถนำพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์ที่สำคัญอย่างอื่นได้ เช่น การทำเหมืองแร่ แต่ต้องมีการควบคุมการใช้ที่ดินอย่างเข้มงวด และควรหลีกเลี่ยงการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมด้านเกษตรกรรม

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3 เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งการทำไม้ เหมืองแร่ และการปลูกพืชการเกษตร ประเภทไม้ยืนต้น และต้องมีการควบคุมวิธีการปฏิบัติอย่างเข้มงวดให้เป็นไปตามหลักอนุรักษ์ดินและน้ำ

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4 โดยสภาพป่าของลุ่มน้ำชั้นนี้ได้ถูกบุกรุกแผ้วถางเป็นที่ใช้ประโยชน์ เพื่อกิจการพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 5 พื้นที่นี้โดยทั่วไปเป็นที่ราบหรือที่ลุ่มหรือเนินลาดเอียงเล็กน้อย และส่วนใหญ่ป่าไม้ได้ถูกแผ้วถางเพื่อประโยชน์ด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาและ กิจการอื่นไปแล้ว

- กฎหมายในการจัดการแร่และปิโตรเลียม

ในกลุ่มนี้มีพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมการผลิต การจำหน่าย การกำหนดพื้นที่สำรวจแร่ การประทานบัตรอนุญาตให้ขุดและทำการผลิตแร่จากแหล่งผลิต รวมทั้งการกำหนดมาตรการต่างในการควบคุมมลพิษจากการทำเหมือง มีการกำหนดให้ผู้ขอสัมปทานเหมืองแร่ต้องวางเงินประกัน และหากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการทำเหมืองแร่นี้ ผู้ขอสัมปทานฯจะต้องรับผิดชอบในการชดเชยเยียวยาความเสียหายด้วย

พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยเริ่มมีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับปิโตรเลียม และการผลิตที่ต่อเนื่องจากการขุดเจาะน้ำมันในอ่าวไทย กฎหมายฉบับนี้ตราขึ้นเพื่อส่งเสริมกิจการปิโตรเลียม เพื่อจัดการในการให้สัมปทานขุดเจาะน้ำมัน และการจำหน่ายปิโตรเลียม

- กฎหมายในการจัดการน้ำ

การจัดการน้ำในที่นี้แบ่งออกเป็นพื้นที่ต้นน้ำ น้ำท่าหรือน้ำผิวดิน และน้ำใต้ดิน ซึ่งมีกฎหมายเข้ามาจัดการเฉพาะด้าน อันดับแรก การจัดการพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งจะเป็นการจัดการที่ซ้อนกันอยู่กับการจัดการพื้นที่ป่า โดยการจัดการพื้นที่ต้นน้ำ มีการจัดลำดับพื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำในประเทศไทย จำแนกออกเป็นระดับต่าง ๆ ตามมติ

คณะรัฐมนตรี ซึ่งจะมีผลบังคับใช้กับหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานที่ต้องผูกพันทางกฎหมายให้ปฏิบัติตามมติ คณะรัฐมนตรีนี้

การจัดการน้ำในพื้นที่ทั่วประเทศโดยทั่วไป คือการจัดการน้ำท่า หมายถึงแหล่งน้ำผิวดิน ทั้งที่เป็นแม่น้ำลำคลอง ที่เป็นสาธารณสมบัติที่ประชาชนใช้ร่วมกันในมาตรา 1304 (2) ดังที่กล่าวไปแล้วในบทกฎหมายทั่วไปในหัวข้อ 5.1.2 รวมถึงสิทธิในการใช้น้ำ ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีหน่วยงานที่ดูแลทางน้ำทั่วประเทศคือ กรมเจ้าท่า ตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456¹⁵ นอกจากนี้จะดูแลทางน้ำไม่ว่าจะเป็นในแม่น้ำแล้ว ยังรวมถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้วย กรมเจ้าท่ามีหน้าที่ดูแลเรือให้อยู่ในสภาพที่ไม่ปล่อยมลพิษทางน้ำ และการตรวจท่า เพื่อการขนส่งสินค้าเป็นไปอย่างปลอดภัยและไม่ก่อมลพิษ

การจัดการน้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่ในน้ำ เช่น สัตว์น้ำและพืชน้ำ อยู่ภายใต้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558¹⁶ และรวมถึงการทำประมง เพื่อการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

น้ำที่อยู่ในการจัดการของรัฐ เช่น คลองชลประทาน ภายใต้พระราชบัญญัติชลประทานหลวง และน้ำประปา ภายใต้พระราชบัญญัติการประปานครหลวงและพระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค การจัดการน้ำในลักษณะของการจัดสรรน้ำ ในการจ่ายน้ำไปยังผู้ใช้น้ำ มีพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485¹⁷ ที่มีหน่วยงานในการดูแลคือกรมชลประทาน เพื่อการจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การจัดการกักเก็บน้ำและจ่ายน้ำไปยังผู้ใช้น้ำ โดยเฉพาะภาคการเกษตร ในปัจจุบัน กำลังมีการร่างพระราชบัญญัติน้ำ เพื่อการจัดสรรการใช้น้ำผิวดิน เข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติและคาดว่าจะประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาภายในปี พ.ศ. 2561

นอกจากนั้นยังมีการจัดการน้ำใต้ดิน คือ พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 จากหลักทั่วไปที่น้ำบาดาลที่อยู่ใต้พื้นดินนั้น เป็นแดนกรรมสิทธิ์ของเจ้าของที่ดิน สามารถจะนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภคของตนเองได้ แต่หากในท้องที่ใดที่อาจเป็นเขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาล ที่เมื่อสูบน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ในปริมาณมากเกินไปจนน้ำจะไหลไปสะสมในชั้นน้ำบาดาลแล้ว อาจทำให้ดินในบริเวณนั้นทรุดตัวได้ จึงให้อำนาจในการประกาศเขตห้ามสูบน้ำบาดาลได้ รวมถึงมีการกำหนดเขตน้ำบาดาล ซึ่งหากจะประกอบกิจการน้ำบาดาลในพื้นที่ซึ่งยังไม่มีน้ำประปาใช้

- กฎหมายในการจัดการพืชและสัตว์

โดยทั่วไป การจัดการสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในป่า (wild life) มีกฎหมายในการคุ้มครองและรักษาพืชและสัตว์ที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่า อันเป็นพื้นที่คุ้มครองภายใต้ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ที่กำหนดรายชื่อของพืชและสัตว์คุ้มครอง ห้ามทำอันตราย ห้ามล่าและค้าพืชและสัตว์ป่านั้น และการห้ามนำเข้าส่งออกพืชและสัตว์ใกล้สูญพันธุ์แล้ว ยังมีพระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. 2558 ที่กำหนดให้มีการแจ้งการครอบครองผลิตภัณฑ์จากงาช้าง โดยต้องระบุว่าได้มาอย่างไร เพื่อป้องกันไม่ให้มีการลักลอบค้างาช้างผิดกฎหมาย อันเป็นข้อผูกพันภายใต้อนุสัญญาไซเตส

¹⁵ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 30 หน้า 74 (5 สิงหาคม 2456).

¹⁶ พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 ราชกิจจานุเบกษา 332 ตอน 308 ก หน้า 3 (13 พฤศจิกายน 2558) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอน 67 ก. หน้า 1 (28 มิถุนายน 2560).

¹⁷ พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59 ตอน 62 หน้า 1676 (22 กันยายน 2485)

สำหรับการจัดการสัตว์ที่อยู่ในชุมชน (domestic animal) โดยทั่วไปสัตว์เลี้ยงถือว่่าเป็นทรัพย์สินของเจ้าของ ภายใต้กฎหมายทั่วไปในประมวลแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงการอยู่ภายใต้หลักกฎหมายเรื่องละเมิดและภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา เช่นการทำให้เสียทรัพย์ หรือการทารุณสัตว์ ในส่วนของกฎหมายพิเศษที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการสัตว์ ได้แก่ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482¹⁸ ที่ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน กำหนดให้สัตว์พาหนะ ได้แก่ ช้าง ม้า โค กระบือ ล่อ ลา จัดอยู่ในประเภทของสัตว์พาหนะที่ต้องมีเอกสารแสดงถึงตัวสัตว์นั้น เรียกว่าตัวรูปพรรณ เมื่อขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์พาหนะแล้ว เจ้าของหรือผู้ครอบครองสามารถนำสัตว์นั้นมาใช้ในการเดินทางเป็นสัตว์พาหนะของตนได้

การจัดการสัตว์พาหนะมีประเด็นถกเถียง ที่ทับซ้อนกันเกี่ยวกับการจัดการช้าง เนื่องจากช้างไทย อาจมีสถานะได้ทั้งการเป็นสัตว์ป่า เมื่อช้างนั้นอยู่ในป่า เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ห้ามทำอันตราย รวมถึงห้ามจับหรือล่ามาเป็นสัตว์เลี้ยง ในขณะที่ช้างเลี้ยง ซึ่งในทางชีววิทยาเป็นสัตว์ชนิดพันธุ์เดียวกันกับช้างป่า นับตั้งแต่มีการจับช้างป่ามาเป็นช้างเลี้ยงก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าเมื่อ พ.ศ. 2503 และช้างเลี้ยงนั้นได้ตกถูก ซึ่งจะกลายเป็นช้างเลี้ยงต่อไปได้ ภายใต้พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะนี้ ระบุให้มีการแจ้งขอจดทะเบียนตัวรูปพรรณช้างเลี้ยงเมื่อเข้าปีที่แปด ดังนั้นประเทศไทยจึงมีช้างอยู่ในทั้งที่เป็นช้างป่า และช้างเลี้ยง มีการใช้ช้างเลี้ยงในการลากซุง เมื่อครั้งยังมีการให้สัมปทานป่าไม้ ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการให้สัมปทานตัดไม้ในประเทศไทยอีกต่อไป

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกิดขึ้น เมื่อมีการลักลอบจับช้างป่า มาสวมเป็นช้างเลี้ยง โดยการปลอมตัวรูปพรรณช้างขึ้นมา รวมไปถึงส่วนต่าง ๆ ที่ได้มาจากตัวช้าง เช่น งา หน้ งน เป็นต้น ซึ่งต้องแจ้งที่มาของงาช้างหรือส่วนใด ๆ ของช้าง ตามพระราชบัญญัติงาช้าง 2558 เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการลักลอบนำช้างป่ามาสวมเป็นช้างเลี้ยง นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหาของการจัดการช้างเลี้ยง เช่น การนำช้างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ มาเดินในเมือง ซึ่งภายใต้พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ สามารถทำได้ก็ตาม แต่เพื่อเป็นการคุ้มครองช้าง จากการนำมาเดินบนถนนที่ร้อนและอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้น ทั้งที่รถชนช้าง หรือช้างตกมัน ทำร้ายผู้คน จึงมีการประกาศเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น ในบางพื้นที่ เช่น ในกรุงเทพมหานคร ห้ามนำช้างมาเดินเร็วร้อน เป็นต้น ในปัจจุบันมีช้างเลี้ยงอยู่จำนวนหนึ่งในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในการให้ขี่ช้างและชมการแสดงของช้างเลี้ยง และมีการพิจารณาร่างกฎหมายช้างแห่งชาติขึ้นเพื่อจัดการเกี่ยวกับช้างเลี้ยงโดยเฉพาะ

นอกจากการจัดการเกี่ยวกับสัตว์พาหนะแล้ว ยังมีการกำหนดเกี่ยวกับการบำรุงพันธุ์สัตว์ ที่เป็นปลุสัตว์และสัตว์พาหนะ ภายใต้พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509¹⁹ ที่กำหนดให้กรมปลุสัตว์ เป็นหน่วยงานที่ดูแลรักษาและบำรุงพันธุ์สัตว์ ที่กำหนดไว้เป็นสัตว์สงวนพันธุ์ สัตว์ที่พึงประสงค์ รวมถึงการจำกัดพันธุ์สัตว์ที่ไม่เหมาะสมจะนำมาขยายพันธุ์ ซึ่งสัตว์ที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงให้เป็นสัตว์บำรุงพันธุ์ คือ โคและกระบือ

การคุ้มครองสัตว์ในด้านของการรักษาอาการเจ็บป่วย มีการกำหนดมาตรฐานในการรักษาพยาบาลสัตว์ ภายใต้ พระราชบัญญัติสถานพยาบาลสัตว์ พ.ศ. 2533²⁰ มีการกำหนดให้สถานพยาบาลสัตว์ต้องได้รับใบอนุญาต

¹⁸ พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 หน้า 1492 (6 พฤศจิกายน 2482).

¹⁹ พระราชบัญญัติบำรุงพันธุ์สัตว์ พ.ศ. 2509, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 83 ตอน 65 (1 สิงหาคม 2509).

²⁰ พระราชบัญญัติสถานพยาบาลสัตว์ พ.ศ. 2533, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 107 ตอนที่ 214 หน้า 1 (19 ตุลาคม 2533).

ในการประกอบกร และต้องมีผู้รักษาสัตว์ ต้องมีใบประกอบวิชาชีพการสัตวแพทย์ รวมถึงมีการเปิดเผยอัตราค่ารักษาพยาบาลและค่าบริการให้ชัดเจน

กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์เลี้ยงในด้านสวัสดิภาพของสัตว์ มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3 ฉบับด้วยกัน คือฉบับแรก ป้องกันการทารุณสัตว์ – พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557²¹ ที่มีเป้าหมายในการคุ้มครองสัตว์เลี้ยง จากการกระทำทารุณ และเพื่อให้การดูแลสัตว์เลี้ยงมีมาตรฐานที่เหมาะสม มีสุขภาพอนามัยที่ดี โดยให้กรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งให้มีคณะกรรมการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ และองค์กรจัดสวัสดิภาพสัตว์ให้มีสถานสงเคราะห์สัตว์ เพื่อดูแลสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง ไม่มีเจ้าของ หรือถูกทารุณ

ฉบับที่สอง การควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ – พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2558²² เพื่อควบคุมการให้อาหารสัตว์ ให้ปลอดภัยต่อสัตว์นั่นเอง รวมถึงผู้ที่บริโภคเนื้อสัตว์ด้วย โดยกำหนดให้ผู้ผลิตอาหารสัตว์เพื่อขาย รวมทั้งการนำเข้าด้วย ว่าต้องมีการขออนุญาต โดยต้องมีการผลิตอาหารสัตว์ตามการควบคุม และการติดฉลากส่วนประกอบของอาหารสัตว์นั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องนี้คือกรมปศุสัตว์

ฉบับที่สาม การควบคุมโรคจากสัตว์ – พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2558²³ เพื่อควบคุมการแพร่เชื้อจากสัตว์ทั้งที่เป็นปศุสัตว์ หรือสัตว์พาหนะ เพื่อป้องกันไม่ให้เชื้อโรค หรือพิษจากสัตว์เป็นอันตรายต่อสาธารณชน ทั้งที่เป็นบุคคล ชุมชน ปศุสัตว์ สัตว์พาหนะ รวมไปถึงการป้องกันไม่ให้นำเชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์นำมาใช้เพื่อเป็นอาวุธชีวภาพ โดยกำหนดให้กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นหน่วยงานที่ดูแลให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยกำหนดไม่ให้ใช้เชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์ ไปในทางที่จะก่ออันตรายต่อบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ห้ามการปกปิดซ่อนเร้น และกำหนดให้มีการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การครอบครอง ผลิต นำเข้าและส่งออกซึ่งเชื้อโรคต่าง ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า กฎหมายฉบับนี้ ได้กำหนดให้มีความรับผิดชอบทางแพ่ง ในกรณีเกิดความเสียหายขึ้นจากการผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่ายหรือครอบครองเชื้อโรคหรือพิษจากสัตว์อีกด้วย

ในส่วนของการคุ้มครองพืช มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง 2 ฉบับได้แก่ พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518²⁴ มีข้อกำหนดให้มีการจดทะเบียนพันธุ์พืช และจัดกลุ่มเมล็ดพันธุ์ ที่อยู่ภายใต้การควบคุม รับรอง ขึ้นทะเบียน และจัดกลุ่มพืชเป็นพืชสงวน พืชต้องห้าม และพืชอนุรักษ์ โดยมีกรมวิชาการเกษตรเป็นหน่วยงานผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ มีการประกาศโดยกฎกระทรวง โดยการนำเข้าและส่งออกพืชสงวน ต้องยื่นขออนุญาต และการจำหน่ายพืชที่เป็นพืชควบคุม ต้องมีการบรรจุภาชนะและติดฉลากให้ถูกต้อง เป็นต้น

²¹ พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอน 87 หน้า 4 (26 ธันวาคม 2557).

²² พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2558, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอน 15 หน้า 1 (5 มีนาคม 2558).

²³ พระราชบัญญัติเชื้อโรคและพิษจากสัตว์ พ.ศ. 2558, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอน 80 หน้า 9 (26 สิงหาคม 2558).

²⁴ พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอน 40 หน้า 5 (19 กุมภาพันธ์ 2518).

กฎหมายอีกฉบับหนึ่งในการคุ้มครองเกี่ยวกับพันธุ์พืช คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพืช พ.ศ. 2542²⁵ เป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองพันธุ์กรรมของพืช และการค้นพบพืชพันธุ์ใหม่ ที่จะให้สิทธิแก่ผู้ขึ้นทะเบียนเป็นการปรับปรุงพันธุ์พืช รวมถึงการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองและพืชป่าด้วย

5.3.2 กลุ่มของกฎหมายในการจัดการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่

กลุ่มของกฎหมายที่เข้ามาจัดการเกี่ยวข้องกับสิทธิในการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ นอกเหนือไปจากกฎหมายหลักทั่วไปที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว มีอยู่ในหลากหลายมิติ บทบาทของรัฐภายใต้กฎหมายเฉพาะต่าง ๆ นี้กำหนดบทบาทของรัฐแตกต่างกันไป ทั้งที่เป็นผู้ควบคุมกติกาให้เกิดมาตรฐานสินค้าที่ปลอดภัยต่อประชาชน ถูกสุขอนามัย ในราคาที่เป็นธรรม และป้องกันการผูกขาด หรือบางครั้งรัฐเข้ามาจัดผลิตเอง จากการที่มีตัวกฎหมายที่เข้ามาจัดการอยู่จำนวนมาก ดังนั้นจึงขอจัดกลุ่มตามปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งในขณะนี้ มีการจำแนกออกเป็น

- อาหาร และการบริโภค
- ที่อยู่อาศัย
- ของใช้ รวมถึงยานพาหนะ
- ยารักษาโรคและระบบสุขภาพอนามัย

- กฎหมายที่คุ้มครองเกี่ยวกับอาหารสำหรับการบริโภค

ในการจัดการเพื่อให้อาหารที่บริโภคในสังคม มีความปลอดภัย ไร้สารพิษหรือสิ่งแปลกปลอม รวมไปถึงการบริโภคอาหารที่ถูกสุขอนามัย มีกฎหมายที่เข้ามาจัดการหลัก ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522²⁶ เป็นกฎหมายหลักในการคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าและบริการ ให้ได้รับความปลอดภัยในการบริโภค ได้รับข้อมูลข่าวสารเพื่อตัดสินใจเลือกซื้อได้ตามความต้องการ รวมถึงได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายจากการบริโภค โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการและสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นเพื่อดูแลมาตรฐานการคุ้มครอง นับตั้งแต่การคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการโฆษณา ไม่ให้มีการใช้ข้อความเกินจริง หลอกลวง การกำหนดให้ติดฉลากข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า รวมถึงการควบคุมข้อกำหนดในสัญญา ให้มีความเป็นธรรม มีความเสมอภาคในการเข้าทำสัญญาระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

ในกรณีที่สงสัยว่าสินค้าหรือบริการใดที่อาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการพิสูจน์ว่าสินค้าและบริการนั้นได้ และหากจำเป็นเร่งด่วน สามารถสั่งให้ห้ามขายสินค้า หรือห้ามการให้บริการนั้นเป็นการชั่วคราวได้

²⁵ พระราชบัญญัติคุ้มครองพืช พ.ศ. 2542, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอน 118 ก หน้า 15 (24 พฤศจิกายน 2542) แก้ไขปรับปรุง ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอน 18 ก หน้า 1 (11 กุมภาพันธ์ 2560).

²⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอน 72 หน้า 20 (4 พฤษภาคม 2522).

พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522²⁷ กำหนดการคุ้มครองเกี่ยวกับการผลิตอาหาร เช่น ส่วนผสมในการปรุงอาหารนั้น โดยการผลิต จำหน่าย และนำเข้า โดยมีคณะกรรมการอาหาร เป็นผู้ทำหน้าที่ออกระเบียบในการกำกับดูแล การออกใบอนุญาตให้แก่ผู้จัดตั้งโรงงานผลิตอาหาร เพื่อให้มีการผลิตอาหาร ให้ได้มาตรฐาน ไม่มีสารปนเปื้อน ใสสารอันตราย หรือสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ มีการกำหนดให้มีการระบุ ชื่อของอาหาร ปริมาณของส่วนประกอบต่าง ๆ ในฉลาก บรรจุในภาชนะที่ปลอดภัย รวมถึงระบุวันเวลาในการผลิตและหมดอายุ ระบุถึงสถานที่ในการผลิตและผู้ผลิตที่ชัดเจน รวมถึงการห้ามโฆษณาเกินจริงในสรรพคุณของอาหาร และเมื่อมีการผลิตอาหารไม่ได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากมีโทษทางอาญาทั้งปรับและจำคุกแล้ว ยังสั่งพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตการผลิตหรือนำเข้าอาหารได้

กฎหมายที่เพิ่มเติมขึ้นมาต่อจากพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 คือ พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหาร พ.ศ. 2551²⁸ ที่มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมคุณภาพอาหาร ทั้งในด้านกายภาพและคุณค่าทางโภชนาการ มีการกำหนดถึงห่วงโซ่อาหาร ที่เป็นวงจรการผลิตอาหาร เริ่มตั้งแต่วัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การบรรจุ เก็บรักษา จัดจำหน่าย รวมถึงการนำเข้าและส่งออกด้วย เพื่อให้อาหารมีความปลอดภัยต่อการบริโภคของคน และสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างสมดุลในระบบนิเวศและฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติ มีคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ เพื่อกำหนดนโยบายทางด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร²⁹ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามกฎหมายฉบับนี้

- กฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

กฎหมายที่กำหนดมาตรการ ที่อาจใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้แก่ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518³⁰ ที่นับได้ว่าเป็นกฎหมายหลักในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีขอบเขตชัดเจน ว่าเป็นบริเวณที่อยู่อาศัย พื้นที่ทางการเกษตรหรืออุตสาหกรรม เมื่อมีการจัดขอบเขตของพื้นที่ดังนี้ การอยู่อาศัยสมควรที่จะได้รับประโยชน์เพื่อความปลอดภัยจากพื้นที่อุตสาหกรรมที่มักจะมีการก่อมลพิษ การจัดทำผังเมืองนี้ กำหนดให้มีกระบวนการที่ชุมชนสามารถที่จะรับทราบในการกำหนดผังเมืองและสามารถคัดค้านได้ ก่อนที่จะมีการประกาศ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริเวณดังกล่าวก็เข้ามามีส่วนในการจัดทำผังเมือง เรียกว่า คณะกรรมการบริหารผังเมืองส่วนท้องถิ่น เมื่อมีการประกาศใช้ผังเมืองแล้ว การก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร ที่ต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการบริหารผังเมืองส่วนท้องถิ่นพิจารณาว่าเป็นไปตามข้อกำหนดผังเมืองหรือไม่ ทั้งนี้การควบคุมการก่อสร้างอาคารไม่ว่าจะเป็นโดยเอกชนหรือทางราชการ ก็ต้องอยู่ภายใต้ผังเมืองทั้งสิ้น ผู้

²⁷ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอน 79 หน้า 1 (13 พฤษภาคม 2522).

²⁸ พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหาร พ.ศ. 2551, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอน 31 หน้า 39 (8 กุมภาพันธ์ 2551).

²⁹ วิชัย เทียนถาวร, “คณะกรรมการอาหารแห่งชาติและผลงานที่สำคัญ” มติชนออนไลน์ (วันที่ 22 กรกฎาคม 2561)

https://www.matichon.co.th/article/news_1051265

³⁰ พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอน 33 หน้า 8 (12 กุมภาพันธ์ 2518).

รักษาการตามกฎหมายคือรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย โดยการออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดผังเมืองในแต่ละพื้นที่³¹ สาระสำคัญในการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการกำหนดแบ่งดังนี้³²

การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทและแสดงโครงการคมนาคมและขนส่งทำกฎกระทรวงนี้ให้เป็นไปดังต่อไปนี้

- (1) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีเหลือง ให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- (2) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีส้ม ให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
- (3) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีแดง ให้เป็นที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก
- (4) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีม่วง ให้เป็นที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า
- (5) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีเขียว ให้เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม
- (6) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีเขียวอ่อน ให้เป็นที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพ

สิ่งแวดล้อม

- (7) ที่ดินในบริเวณที่เป็นสีเขียวมะกอก ให้เป็นที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา
- (8) ที่ดินในบริเวณที่กำหนดไว้เป็นสีเทาอ่อน ให้เป็นที่ดินประเภทสถาบันศาสนา
- (9) ที่ดินในบริเวณที่กำหนดไว้เป็นสีน้ำเงิน ให้เป็นที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและ

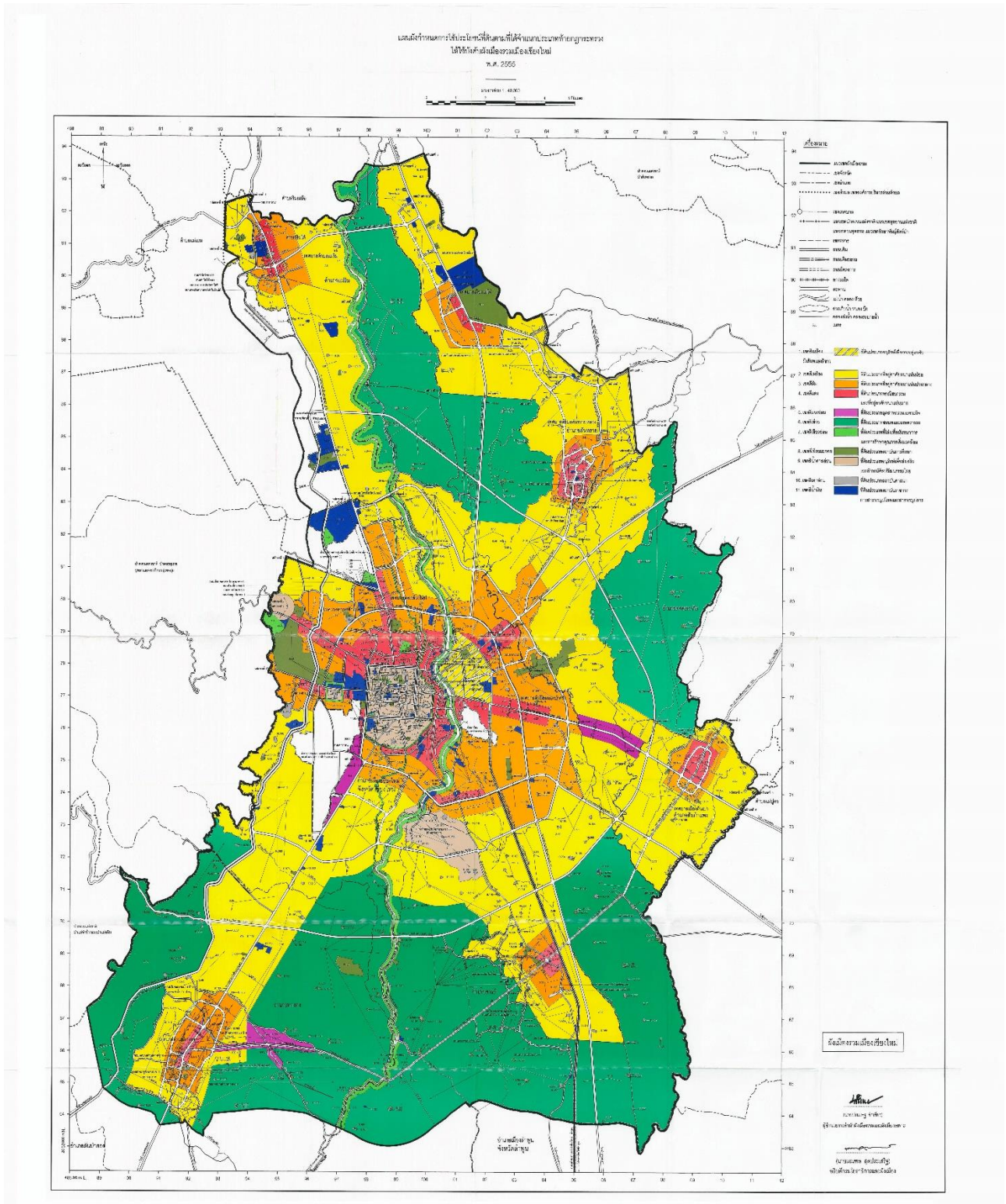
สาธารณูปการ

- (10) ที่ดินในบริเวณที่กำหนดไว้เป็นสีชมพู ให้เป็นที่ดินประเภทโครงการคมนาคมและขนส่ง

การบังคับใช้ผังเมืองเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่ถูกรบกวนจากการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้อื่น เช่น การสร้างโรงงาน ต้องกระทำในเขตที่เป็นพื้นที่สีม่วง ที่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรมได้ อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดทำผังเมืองแม้จะเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนคัดค้านการเปลี่ยนแปลงผังเมืองได้ จากการปรับปรุงผังเมืองภายในกรอบระยะเวลา และอำนาจในการจัดทำผังเมืองนั้น อยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับกรมโยธาธิการและผังเมือง การเปลี่ยนแปลงผังเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่และการพัฒนาของเมือง จึงอาจส่งผลกระทบต่อชุมชน หากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันการ ประกอบการปัญหาของแดนกรรมสิทธิ์ของเอกชน ที่เป็นเจ้าของที่ดิน อาจมีการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดไปจากที่กำหนดไว้ก็ได้ ปัญหาสำคัญของผังเมืองจึงอยู่ที่การบังคับใช้กฎหมาย

³¹ ดูผังเมืองในท้องที่ต่าง ๆ ได้จากเว็บไซต์ของสมาคมสถาปนิกสยาม <http://asa.or.th/mr-cp/>

³² กฎกระทรวง ฉบับที่ 451 (พ.ศ. 2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 (แก้ไขล่าสุด 15 สิงหาคม 2551).

³³ กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 บัญชีท้ายกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ (ฉบับ 2) พ.ศ. 2559, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอน 1 (6 มกราคม 2560).

(ภาพจากเว็บไซต์ <https://www.ihome108.com/changmaimap/>)

นอกจากกฎหมายผังเมืองแล้ว มีกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับที่พักอาศัย เพื่อเป้าหมายในการคุ้มครองผู้อยู่อาศัยและเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม ได้แก่ พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543³⁴ เพื่อกำหนดให้ผู้ประกอบการที่สร้างบ้านพร้อมที่ดินเพื่อขายให้แก่บุคคลทั่วไป มีมาตรฐานในการสร้างบ้านและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้แก่ผู้ซื้อ รวมถึงระบบการจัดการระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสียและกำจัดของเสีย และมาตรการที่จำเป็นสำหรับรักษาสภาพแวดล้อม และการบริการสาธารณะในพื้นที่ซึ่งได้จัดสรร นับตั้งแต่ 10 แปลงขึ้นไป เมื่อโครงการจัดสรรโอนกรรมสิทธิ์เรียบร้อยแล้ว กำหนดให้มีการจัดตั้งนิติบุคคลบ้านจัดสรรขึ้น เพื่อบริหารจัดการความเป็นอยู่ร่วมกันของชุมชนบ้านจัดสรรนั้นด้วย

หากการก่อสร้างที่อยู่อาศัยในลักษณะของอาคารชุด มีพระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522³⁵ การจัดการอาคารชุดมีทั้งในส่วนที่เป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลและทรัพย์สินส่วนกลาง ที่มีข้อบังคับและนิติบุคคลอาคารชุดในการจัดการร่วมกัน โดยเฉพาะการจัดการทรัพย์สินส่วนกลาง ที่ต้องมีระบบรักษาความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมของอาคารชุดนั้น เช่น แสงสว่าง การระบายอากาศ การระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสียและกำจัดขยะสิ่งปฏิกูล

ข้อกำหนดเพิ่มเติมสำหรับโครงการที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ คือ โครงการที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านจัดสรร ที่มีจำนวนที่ดินเกินบ้านจัดสรรที่มีจำนวนที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 500 แปลง หรือเนื้อที่เกินกว่า 100 ไร่ หรือโครงการคอนโดมิเนียม ที่มีจำนวนห้องชุด (unit) ตั้งแต่ 80 ห้องขึ้นไป หรือมีพื้นที่ใช้สอยตั้งแต่ 4,000 ตารางเมตรขึ้นไป กฎหมายกำหนดให้ต้องทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้วย

- กฎหมายที่จัดการเกี่ยวกับการใช้สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

กฎหมายที่กำหนดมาตรฐานสินค้าเพื่อความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยของผู้ใช้ เช่น พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. 2535

- กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการระบบสุขภาพอนามัย

กฎหมายที่จัดให้บริการ และระบบสวัสดิการด้านสุขภาพ เช่น พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และกลุ่มกฎหมายที่รักษาสุขภาพอนามัยของสังคม เช่น พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560

5.3.3 กลุ่มของกฎหมายในการจัดการเกี่ยวกับระบบการผลิต

ส่วนใหญ่กฎหมายที่ควบคุมการผลิตในระบบอุตสาหกรรมจะมีอยู่หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 และในส่วนของภาคบริการมีกฎหมาย พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติ

³⁴ พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 117 ตอน 45 หน้า 1 (23 พฤษภาคม 2543).

³⁵ พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอน 67 หน้า 29 (30 เมษายน 2522).

โรงแรม พ.ศ. 2547 ที่ควบคุมการจัดการ นอกจากนี้ มีกฎหมายที่จัดการเกี่ยวกับการพลังงาน เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการไฟฟ้า พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ พ.ศ. 2559

5.3.4 กลุ่มของกฎหมายในการการจัดการของเสียและวัตถุอันตราย

มีกฎหมายหลักในการควบคุมการครอบครองและการเคลื่อนย้ายวัตถุอันตราย คือ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2559

5.4 กฎหมายที่สนับสนุนกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างกว้าง

ในกลุ่มกฎหมายที่จัดเป็นกลุ่มสนับสนุนการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่ของตนเอง รวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และการจัดทำประชาพิจารณ์ เป็นต้น

คำถามท้ายบท

1. ให้นักศึกษาอภิปรายว่าในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย มีการนำเอาหลักการทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาบัญญัติไว้อย่างไร โดยยกตัวอย่างบทบัญญัตินั้นมาให้ชัดเจน
2. ให้นักศึกษาอธิบายถึงโครงสร้างของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมาสัก 1 ฉบับ ว่ามีกลไกทางกฎหมายในการบัญญัติว่าอย่างไร
3. ให้นักศึกษาวิเคราะห์ว่ากลไกทางกฎหมายที่มีขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในบทบัญญัติของกฎหมายที่นักศึกษาเลือกมา 1 ฉบับ ว่ามีกลไกในการจัดการอย่างไร และมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดในสังคม โดยยกตัวอย่างประกอบการใช้กฎหมายนั้นมาให้ชัดเจน
4. ให้นักศึกษาอธิบายถึงโครงสร้างและหลักการทางสิ่งแวดล้อมในพระราชบัญญัติสงวนและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มีการจัดโครงสร้างไว้อย่างไรบ้าง เพื่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม และการบังคับใช้หลักการทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด